

TEKVİR, İNFİTÂR VE İNŞİKÂK SURELERİNDE ZİKREDİLEN KİYAMETİN KOPUŞ TASVİRLERİNİN TEOLOJİK VE LUGAVÎ İNCELEMESİ

Fehmi SOĞUKOĞLU*

Muhammed ELNECER**

Öz

Âhiret hayatının başlangıcı olarak nitelenebilecek kıyametle ilgili Kur'ân-ı Kerîm'de birçok surede çeşitli bilgilere yer verilmektedir. İnanç temellerini oluşturmaya yönelik ifadelerin daha fazla yer aldığı Mekkî surelerde bu hususun daha fazla ön plana çıktığını kaydedebiliriz. Makalede Mekkî olan ve kıyamet tasvirlerinin yoğun bir şekilde yer aldığı Tekvîr, İnfîtâr ve İnşikâk surelerinde geçen kıyametin kopuş anında veya yeniden diriliş zamanı yaşanacak hadiseler, Kelâm ve Arap dili disiplinleri ekseninde incelenmiştir. Bu üç sure arasında konu açısından bir bağlantı bulunduğu ve surelerin diziliş sıralamasının birbirini tamamladığı görülmektedir. Bu bağlamda bu surelerin birlikte ele alınmasının önemli olduğu kaydedilebilir. Üç surenin de şart edatıyla başlaması belâgat açısından ilgi çekicidir. Zaman zarfı olan bu edat yaygın kullanım şeklinde ihtimal anlamı barındırsa da Allah'ın ilminin kuşatıcılığı dikkate alındığında ilahî haberler açısından kesinlik ifade etmektedir. Kıyamet anlatımlarında yer alan fiillerin daha çok geçmiş zaman oluşu bu hadiselerin muhakkak vâkî olacağıyla açıklanmaktadır. Çalışmada ayrıca ilgili sureler bağlamında kıyametin kopuşu esnasında yaşanacağı belirtilen hadiselerle yeniden diriliş anında olacağı bildirilen olaylar ayrıştırılarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Arap Dili, Tekvîr, İnfîtâr, İnşikâk, Kıyamet, Belâgat

Theological and Linguistic Analysis of the Doomsday Scenes Mentioned in the Surahs of Tekvîr, Infitâr and İnşikâk

Abstract

Doomsday is the end of the life of this world and the beginning of the life of the hereafter, and various information is given in the Qur'an about it in many suras. The aim of the Meccan surahs is to establish the foundations of faith. Therefore, we can record that the information about the apocalypse is more in the Makki verses. In the article, the events that will occur at the break of the apocalypse or at the time of resurrection in the Makki Surahs of Tekvîr, Infitâr and İnşikâk, where the depictions

* Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tasavvuf Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0001-8994-630X, e-mail: fehmisogukoglu@hotmail.com

** Dr. Öğr. Gör., Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0001-7547-6079, e-mail: dr.muhammednajjar@gmail.com

of the apocalypse are intensely included, are examined. this study was carried out on the axis of Kalam and Arabic language disciplines. It is seen that there is a thematic connection between these three suras and the order of the suras complement each other. In this context, it can be noted that it is important to consider these three suras together. It is interesting in terms of rhetoric that all three suras begin with the conditional preposition (إِذَا). This preposition has the meaning of possibility in common usage. However, considering the encompassing knowledge of Allah, it is accepted as an envelope of time. It is seen that the verbs in the verses about the Day of Judgment are mostly used in the past tense and without mentioning the perpetrator. It is possible to explain this style by the fact that these events will definitely occur. On the other hand, God is not subject to time and space. In the study, it has also been tried to separate the events that will occur during the break of the apocalypse and the events of resurrection in the context of the relevant surahs.

Keywords: Kalam, Arabic Language, Takwîr, İnfitâr, İnshikâk, Doomsday, Eloquence

Makalenin Dergiye Ulaştığı Tarih: 21.12.2021; Hakem ve Yayın Kurulu Değerlendirmesinden Geçen Makalenin Yayına Kabul Edildiği Tarih: 11.02.2022

Giriş

Kur'ân-ı Kerîm, âyetlerdeki ifadesiyle insanların bir benzerini getirmekten âciz kaldığı Allah Teâlâ'nın kelâmıdır.¹ Kur'ân'ın hangi açıdan mûcize olduğu İslâm bilginleri arasında tartışmalı konulardandır.² Bu alandaki ilk müstakil risâlelerin, hicrî III. yüzyılda Vâsıl b. Atâ (ö. 131/748) ve Ferrâ (ö. 207/822) gibi şahsiyetler tarafından kaleme alındığı kabul edilmektedir.³ Bâkılânî (ö. 403/1013)'den, Kâdî Abdulcebbar (ö. 415/1025)'a, Zemahşerî (ö. 538/1144)'den günümüze kadar konu hakkında yorum yapan birçok kelâmcı ve dil bilimci Kur'ân'ın belâgat açısından benzerinin getirilemeyeceğine kail olmuştur.⁴ Kur'ân-ı Kerîm'in bu edebî yönü kıyametle ilgili âyetlere belirgin bir şekilde yansımıştır. Çalışmada Tekvîr, İnfitâr ve İnşikâk surelerindeki kıyametin kopuş sahneleri anlatılırken âyetlerde yer alan harf ve fiillerin manaya olan etkisi incelenmiştir. Bu sureler Mekkî olması hasebiyle kısa ve etkili bir üslup içermektedir. Peşi sıra gelen Tekvîr ve İnfitâr sureleri

1 el-İsrâ 17/88.

2 Hüseyin Aydın, "Meydan Okumaları Bakımından Kur'ân Mucizesi", *Kelam Araştırmaları Dergisi* 8/1 (2010), 47.

3 Yusuf Şevki Yavuz, "İ'câzül-Kur'ân", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2000), 403-404.

4 Ebû Bekr Muhammed b Tayyib b Muhammed Bâkılânî, *İ'câzül-Kur'ân* (Mısır: Dârü'l-mâârif, 1997), 14-15; Mehmet Altın, "Kur'ân'ın Beyânî İ'câzı Bağlamında Hurûf-ı Mukattaa", *Amasya İlahiyat Dergisi* 16 (2021), 308.

arasında konu ahengi olduğu ve her ne kadar İnfıtâr'la İnşikâk arasında bir sure (el-Mutafifn) bulunsa da üçünün de benzer bir şekilde başladığı ve kıyamet sahnelerini konu edindiği görülmektedir.

İnsanın ölümüyle başlayıp, kıyametin kopuşu ve akabinde cennet ve ce-henneme girişe kadar olan süreç, Kelâm'da sem'iyât başlığı altında ele alınmaktadır.⁵ Kelâm'da usûl-i selâse içerisinde yer alması ve Kur'ân'ın ana konularından birisi olması nedeniyle âhîret konularıyla ilgili önemli bir literatür bulunmaktadır.⁶ Türkiye'de son dönemde yapılan çalışmalara bakıldığında *Kur'an'da Kıyametin Kopma Ânının Tasviri -Tekvir Suresi Örneği-*,⁷ *Kıyamet Suresi Bağlamında Kıyamet ve Ölüm Sahneleri*,⁸ *El-Hakka Suresi Tefsiri Denemesi ve Bu Suredeki Kıyamet Sahneleri*,⁹ başlıklarını taşıyan yüksek lisans çalışmaları olduğu görülmektedir. Ayrıca Seyyid Kutub'a ait *Kur'ân'da Kıyamet Sahneleri* kitabı gibi farklı dillerde de araştırmalar bulunmaktadır. Aynı şekilde kıyamet sahneleri etrafında birçok makalenin kaleme alındığı kaydedilebilir.

Makalede üç surede yer alan kıyametin kopuş sahneleri bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu üç sure hadis rivâyetlerinde "Kim kıyamet gününü gözüyle görmüşçesine gözlemek isterse Tekvîr, İnfıtâr ve İnşikâk surelerini okusun"¹⁰ ifadeleriyle kıyametin kopuş sahnelerinin anlaşılması için birlikte mülâhaza edilmesi tavsiye edilmiştir. Ayrıca konunun Kelâm ve Arap dili disiplinleri birleştirilerek incelenmesinin önemli olduğu söylenebilir.

Kıyamet kelimesi köken olarak Arapça olup kalkmak, ayakta durmak anlamına gelmektedir.¹¹ Kur'ân'da bir surenin de adı olan kıyamet¹², sura üflenmesiyle¹³ birlikte evrendeki düzenin bozuluşunu ve tekrar dirilişi kapsayan geniş bir süreci kapsamaktadır.¹⁴ Türkçede kullanılan "kıyamet" kelimesinin ise Kur'ânî istılahta "saat" ve "kıyamet" kavramına karşılık geldiği söylenebilir. Kur'ân'da "saat", kıyametin kopuşu anlamına gelirken aynı zamanda

5 Mehmet Cüneyt Gökçe, "Şemseddin es-Semerkindî'nin Sem'iyât Konularına Bakışı", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)* 8/1 (2021), 193-194.

6 Ramazan Biçer, "İtikadî Konular Halka Nasıl Sunulmalı", *Kelam Araştırmaları Dergisi* 2011/2), 2.

7 Sinan Arslan, *Kur'an'da kıyametin kopma ânının tasviri -Tekvir Suresi örneği-* (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018).

8 Ömer Evcı, *Kıyamet Suresi Bağlamında Kıyamet ve Ölüm Sahneleri* (Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

9 Faruk Tuncer, *El-Hakka Suresi Tefsiri Denemesi ve Bu Suredeki Kıyamet Sahneleri* (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1991).

10 Nureddin Ebü'l-Hasen Heysemî, *Mecmaü'z-zevâid ve menbaü'l-fevâid* (Kahire: Meketebü'l-kudsî, 1994), 7/134.

11 Ebü'l-Fazl Cemâluddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Kahire: Dârü'l-maârif, 1981), 37/3781.

12 el-Kıyâmet, 75/1.

13 ez-Zümer 39/68.

14 Nurdane Güler, "Kur'ân'da Kozmik Kıyamet İle Hesap Gününün İç İçeliği ve Yoruma Etkisi", *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 24/3 (2020), 1478

tekrar dirilişin başlangıç anını ifade etmektedir.¹⁵ Naslarda “yevm”¹⁶, “saat”¹⁷, “yevmu’l-kıyâme”¹⁸, “yevmü’d-dîn”¹⁹ “el-âhira”²⁰, “vâkıa”²¹ vb. birçok sözcüğün kıyamet ve tekrar dirilişle ilgili olduğu anlaşılmaktadır.²²

Tekvîr suresinde kıyametle ilgili şu olaylardan bahsedilmektedir: 1. Güneşin dürülüp kararması, 2. Yıldızların dökülüp sönmesi, 3. Dağların yürütülmesi, 4. Doğuracak develerin başı boş bırakılması, 5. Yabani hayvanların toplanıp bir araya getirilmesi, 6. Denizlerin kaynatılması, 7. Nefislerin birleştirilmesi, 8. Diri diri toprağa gömülen kıza neden öldürüldüğünün sorulması, 9. Defterlerin ortaya serilmesi, 10. Gökyüzünün sıyrılıp açılması, 11. Cehennem ateşinin harlatılması, 12. Cennetin yaklaştırılması.²³

İnfitâr suresinde şu hususlar zikredilmektedir: 1. Göğün yarılması (infitâr), 2. Yıldızların dağılması, 3. Denizlerin taşması, 4. Kabirlerin alt-üst olması²⁴

İnşikâk suresinde ise şu iki konudan bahsedilmektedir: 1- Göğün parçalanması (inşikâk), 2. Yerin uzatılıp içindekilerin atılıp boşaltılması.²⁵

Üç surede geçen kıyamet sahneleri dünyadaki düzenin bozulmasını anlattığı gibi Güneş ve yıldızlar gibi gökcisimlerinin de dağılacağını ifade etmektedir. Âyetlerde beyan edilen kıyamet hadiseleri maddenin yok oluşundan ziyade dönüşüme uğramasını vurgulamaktadır.

1. Kıyamet Anlatımlarında Edatların Manaya Etkisi

Edatlar, kendi başına bir anlam ifade etmeyip, başka kelimelere anlam katan ek’ler olup birçok çeşidi bulunmaktadır.²⁶ Arapça edatların bazıları, “ve” (و) ve “be” (ب) gibi bir harften oluşabildiği gibi, “bel, min, izâ, sümme, kellâ, lâkinne” (بل, من, إذا, ثم, كلا, ولكن) gibi iki veya daha çok harften de oluşabilmektedir. Bu edatların her biri cümle içerisindeki kullanımına göre kelimelere çeşitli anlamlar katmaktadır. Genel olarak her birinin belirli bir anlamı olsa da zaman zaman kullanım yerine göre kelimeye/cümleye kattığı anlam farklılık gösterebilmektedir.

15 Râğıb İsfahânî, el-Müfredât Fî Garîbi'l-Kur’ân (Beyrut: Dârü'l-kalem, h. 1412), 691.

16 el-Bakara 2/254.

17 el-En’âm 6/31,40; el-A`râf 7/187, vd.

18 el-Bakara 2/113.

19 el-Fatiha 1/4; el-İnfitâr 85/15.

20 el-Bakara 2/4, 86, 94.

21 el-Vâkıa 56/1.

22 Numan Çakır, “Kur’ân’da Kıyamet İsimleri”, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9 (2018), 10-12.

23 et-Tekvîr 81/1-29.

24 el-İnfitâr 82/1-4.

25 el-İnşikâk 84/1-4.

26 Halil İbrahim Kaçar, “Arapça’da Meânî Açısından Atıf Edatları”, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 17/2 (2012), 164.

Tekvir, İnfitar ve İnşikâk surelerinde şart ve atıf edatlarının sık kullanıldığı görülmektedir. Bunların kullanılış biçiminin, gerek belâgat açısından ve gerekse âyete kattığı anlam yönünden önem arz ettiği söylenebilir.

1.1. Şart Edatları

Şart edatları “bir iş veya eylemin meydana gelmesi için bir başkasının vuku bulmasının şart olduğunu” ifade eden edatlardır.²⁷ 1. Şart edatı, 2. şart fiili, 3. şartın cevap cümlesi olmak üzere üç temel ögesi bulunmaktadır. Bu edatlar yapıları icabı genelde fiillerin başına gelmektedir.

Tekvîr, İnfîtâr ve İnşikâk surelerinin üçünün de “izâ” (إِذَا) (se/sa) şart edatıyla başladığı görülmektedir. Aynı edatların surelerin devamında birçok defa tekrarlanması edebî ve anlamsal açıdan dikkat çekicidir. Tekvîr suresinde on iki, İnfîtâr suresinde dört, İnşikâk suresinde iki şart edatı bulunmaktadır. İlgili sureler incelendiğinde şart edatlarının gerek kıyametin kopuşu ve gerekse tekrar dirilişten sonraki hadiselerin oluşumunu ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir. Bu sureler arasında şart edatlarının nüzul sırasına göre azaldığı tespit edilmektedir. Tekvîr suresinde daha fazla olay zikredilmiş ve dolayısıyla daha fazla şart edatı kullanılmıştır.

Üç surenin başlangıcında ve içeriğinde “izâ” (إِذَا) şart edatının sıkça kullanıldığı, benzer bir anlam ifade eden “in” (إِن) şart edatına ise yer verilmediği görülmektedir. “İn” (إِن) edatının kullanıldığı yerlerde şart cümlesinin vaki olma ihtimaliyle, olmama ihtimali eşit veya daha az olarak kabul edilmektedir.²⁸ Söz gelimi *إِن يَدْرُسْ زَيْدٌ يَنْجِحْ* (Eğer Zeyd çalışırsa kazanır) cümlesinde şartın yerine gelmesi durumunda Zeyd’in kazanacağı kesin olarak ifade edilmektedir. Ancak bu cümleden yola çıkarak Zeyd’in kesin olarak çalışacağını söyleyemeyiz. Zeyd’in çalışma ihtimaliyle çalışmama ihtimali birbirine denktir veya çalışmama ihtimali daha büyüktür. Yukarıdaki cümle “izâ” (إِذَا) edatıyla kullanılacak olursa, Zeyd’in çalışma ihtimalinin “in” (إِن) edatıyla kullanımına göre daha fazla olacağı söylenebilir. Nitekim “izâ” (إِذَا)’nın şart edatı olmasının yanında gelecek zaman zarfı olma yönü de bulunmaktadır.²⁹ Bu bağlamda “izâ” (إِذَا) ile başlayan cümleler “eğer” şeklinde tercüme edilmesinin yanında “olduğunda” gibi de çevrilebilir ki âyetlerdeki mealin bu şekilde yapılmasının daha uygun olduğu söylenebilir.³⁰

27 Osman Aşçıoğlu, “Arap Dilinde Şart Kipi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (1992), 190.

28 Mustafa Keskin, “Şart Anlamındaki إِذَا ve إِنْ'nin Arap Dili ve Belagati Açısından Değerlendirilmesi: Bazı Ayetler Örneğinde”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2019), 529.

29 Aşçıoğlu, “Arap Dilinde Şart Kipi”, 194.

30 Konu hakkında daha geniş bilgi için bkz. Abdurrahman Habenneke el-Meydânî, *el-Belâgatü'l-Arabiyye* (Beyrut: Dârü'l-kalem, 1996), 1/472.

Allah Teâlâ'nın verdiği bir haberde "izâ" (إِذَا) edatının kullanılması durumunda, o haberin kesin olarak vaki olacağını belirtebiliriz. Nitekim izâ" (إِذَا)'nın şart edatı olmasının yanında gelecek zaman zarfı olma durumu da bulunmaktadır. Zât-ı İlâhî zamandan münezze olup O'nun bildirdiği hususlarda değişim olma ihtimali bulunmamaktadır.³¹ Ayrıca şart edatından sonra mazi fiilin kullanılması hadisenin mutlaka gerçekleşeceğini bir başka göstergesidir. Arapça gramerinde izâ (إِذَا) şart edatının gelecek zaman zarfı manası da ihtiva etmesi sebebiyle cevab-ı şartta genelde müzari fiil kullanılması beklenmektedir. Bununla beraber cümlenin daha belîğ olması istemiyle çeşitli gerekçelerle mazî fiil de kullanılabilir.³² Ancak cevâb-ı şartın mâzi olması durumunda anlam yine müzari olacaktır. Bu noktaya dikkati çeken İbn Âşûr (ö. 1284/1868), cevâb-ı şartın kesin olarak gerçekleşeceği durumlarda belâgat açısından mazî olarak zikredilebileceğini aktarır.³³

Tekvîr suresinde geçen on iki şart fiilinin akabinde cevap cümlesi olarak "Kişi ne getirdiğini bilecektir."³⁴ denilmektedir. İnfîtâr suresinde de benzer bir şekilde dört şart fiilinin akabinde "Herkes neleri yaptığını ve neleri yapmadığını bilecektir."³⁵ buyrulmaktadır. İnşikâk suresindeki iki şart edatının cevap cümlesi konusunda ise ihtilaf bulunmaktadır. Râzî (ö. 606/1210) bu konuda altı görüş olduğunu belirtir. Birinci görüş Zemahşerî'nin de benimsediği gibi cevap cümlesinin olmadığı yönündedir. Buna göre cevap cümlesinin olmayışı zihinlerde kıyamet ahvalinin büyüklüğünü hissettirmektedir. İkinci görüşe göre de cevap cümlesi bulunmamaktadır. Ancak buna sebep olarak cevabın diğer surelerde yer alması gösterilmektedir. Üçüncü görüş ise Râzî tarafından muhakkiklerin düşüncesi olarak belirtilen "O'na kavuşacaksınız" ifadesidir. Dördüncü görüşe göre âyette takdim-te'hîr bulunmaktadır. Buna göre "Ey insan sen Rabbine yönelik bir çaba içerisinde, gök yarıldığında O'na mülâkî olacaksın" şeklinde bir anlam içermektedir. Kisâ'î'ye ait olan beşinci görüşe göre "kitabı sağdan verilenler ve kitabı arkasından verilenler" ifadeleri cevap cümlelerini oluşturmaktadır. Altıncı görüşe göre ise "Ey insan sen Rabbine yönelik bir çaba içerisinde" âyetinin içerdiği anlam cevap cümlesidir.³⁶ Üç sure bir bütün olarak düşünülecek olursa Tekvîr ve İnfîtâr surelerinde cevâb-ı şartın "insanın âhirete hangi amelle gittiği" yönünde olmasından yola çıkarak İnşikâk suresinde de benzer bir anlamın

31 Cemaleddin Erdemci, "Kelâm İlminde Akıl ve Nakil Etkinliği Problemi", *Kelâm İlminin Yeniden İnşasında Geleneğin Yeri*, Fırat Üniversitesi, 2004), 343.

32 Hasan Akdağ, *Arap Dilinde Edatlar* (Konya: Tekin Kitabevi, 1999), 43-44.

33 Muhammed et-Tâhîr İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr* (Tunus: ed-Dârü't-Tunusiyye li'n-neşr, 1984), 30/218.

34 et-Tekvîr 81/14.

35 en-İnfîtâr 82/5.

36 Fahreddîn Râzî, *Mefâti'hü'l-gayb* (Beyrut: Dârü ihyâi't-turâsi'l-arabî, 1420 h.), 31/97.

takdir edilebileceği dile getirilebilir. Bu bağlamda Râzî'nin aktardığı ilk iki görüş Kisâ'tin düşüncesiyle de birleştirilerek tercih edilebilir. Nitekim beşinci görüşe göre kitabın sağdan veya arkadan verilmesiyle kişi ahirete ne tür bir amelle gittiğini yakînen bilecektir.

Üç surede zikredilen âhiret ahvalini anlatan âyetlerde kullanılan ikinci edat ise “emmâ” (أما) edatıdır. Bu edat; şart, açıklama ve pekiştirme anlamları içermektedir.³⁷ Edat, İnşikâk suresinde “Amel defteri kendisine sağından verilen kimse, kolay geçireceği bir hesaba çekilir ve arkadaşlarının yanına sevinçle döner.”³⁸ âyetiyle ve yine bu âyete bağlantılı olarak “Amel defteri kendisine arkasından verilen kimse ise: ‘Mahvoldum’ diye bağırır ve çılgın alevli cehenneme girer”³⁹ âyetinde yer almaktadır. “Emmâ” (أما) edatının şart, açıklama ve pekiştirme anlamı içermesi, bazı insanlar için kitabın sağından verilme durumunun kesinliğini içermektedir.

“Emmâ” (أما) şart edatının kullanılması, cümlelerin anlamını pekiştirdiği gibi cümleyi kısaltarak ifade güzelliği sağlamaktadır. Ayrıca “çalışıp çabalayan” kimsenin karşılığını göreceği teyit edilmektedir. Zemahşerî “emmâ” (أما) harfinin şart anlamı içerdiğini söyler. Bu yüzden cevâb-ı şartın gelmesi gerektiğini aktarır, anlama pekiştirme kattığının altını çizer. O, bu konuda şu örneği verir: “Zeyd gitmekte” cümlesi teyit edilmek istenirse ve kesinlikle Zeyd'in gittiği belirtilmek istenirse, أما زيد فذهب şeklinde kullanılacağını söyler.⁴⁰ Bu bağlam dikkate alındığında bu şart edatının cevabıyla olan ilişki gücü ortaya çıkmaktadır. Şartın cevabında “fe” (ف) kullanılması ise olayların tertibini, yani peşi sıra gelişini ifade etmektedir. Ayetteki bu şart, insanların iman etmeleri veya küfre girmelerine mukabil olarak görecekları karşılığın kesinliğini ifade etmektedir.

1.2. Atıf harfleri

Arap dili ve belâgatında atıf harflerinin kendisine özgü geniş bir anlam yelpazesi bulunmaktadır. “Bir kelime veya cümlelerin diğer bir kelime veya cümleyle bağlanması” amacıyla kullanılmaktadır.⁴¹ Kur’ân-ı Kerîm’deki üstün belâgat dikkate alındığında atıf harflerinin anlama kattığı önem daha fazla ortaya çıkmaktadır. Atıfta; atıf edatı, atıf ve matuf olmak üzere üç temel öge bulunmaktadır. Nahivciler tarafından Arapçada on adet atıf harfi bulunduğu kaydedilmektedir. Bunlar, “hattâ, em, lâkin, bel, lâ, immâ, ev, sümme,

37 Aşçıoğlu, “Arap Dilinde Şart Kipi”, 196.

38 el-İnşikâk 84/7.

39 el-İnşikâk 84/10.

40 Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut: Dârü'l-kutubi'l-Arabî, 1407 h.), 1/117.

41 Kaçar, “Arapça’da Meânî Açısından Atıf Edatları”, 166.

fe, ve” (و، حتى، أم، لكن، بل، لا، إما، أو، ثم، ف، و) harfleridir.⁴² İlgili surelerdeki kıyamet anlatımlarında و، ثم، ف، و atıf edatlarının kullanıldığı görülmektedir.

Dil bilimciler, “ve” (و) harfi için kendisinden önceki ve sonraki durumun eşit olduğu durumlarda kullanılır demektedir. Diğer atıf harflerinde ise atıfla matuf arasında ayırım bulunmaktadır. “Fe” (ف) harfi sıralama, tertip, “ev” (أو) şüphe veya iki hususun birbirine eşit olduğu durumları, “sümme” (ثم) iki olay arasında belli bir zaman geçmesini, “bel” (بل) ise iki hükümden birisinin iptalini içerir.⁴³

“Vav” (و) harfi atıf harflerinin en sık kullanılanıdır. İki mana arasında eşitliği bildirip atıfla matuf arasında hangisinin öncelikli olduğu hakkında bilgi vermeyeceği genel kabul görmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de en çok kullanılan harf olduğu gibi ilgili surelerde de en çok kullanılan atıf edatıdır.

Âyetlerde yukarıda zikredilen kıyamet olaylarının “vav” (و) harfiyle ayrılması sebebiyle bu nassa dayanarak olaylar arasında net bir öncelik-sonralık ilişkisi belirlenmemektedir. Bununla beraber mantıksal bir çıkarımla ve kelimelerin diziliş hikmeti çerçevesinde bazıları arasında sıra tespiti yapılabilir. Öncelikle üç surede geçen âyetlerin aynı nesneden bahsedenlerinin aynı hadiseyi anlatıp anlatmadığı hususunun belirlenmesi gerekmektedir.

Semanın üç surede geçen ortak unsur olduğu görülmektedir. Bu kelime, üç surede de özne olarak geçmekte ancak farklı fiillerle zikredilmektedir. Tekvîr suresindeki 10. hadisede semanın sıyrılıp açılması (كشطت) yer alırken İnfîtâr suresinin ilk hadisesinde semanın yarılması (انفطرت), İnşikâk suresinin yine ilk olayında göğün parçalanması (انشقت) zikredilmektedir. İntifitâr ve inşikâkın yakın anlamlı olması aynı olayın farklı yönlerinin anlatılması olarak düşünülebilir.⁴⁴ Tekvîr suresindeki k-ş-t kökü hakkında ise farklı görüşler bulunmaktadır. Mücâhid çekilip yerinin değişmesi anlamındaki “ictibâz” kelimesiyle açıklarken⁴⁵ Mukâtil Allah Teâlâ’nın nüzulü sebebiyle semadaki varlıkların yok oluşu şeklinde yorumlar.⁴⁶ İsfahânî bu kökün devenin cildinin dökülmesinden geldiğini belirterek yine zâil olmayla ilişkilendirir.⁴⁷ Taberî tefsirinde Hz. Peygamber’in bu olayı semanın gök cisimlerinden temizlenmesi şeklinde açıkladığını aktarır.⁴⁸ Bu görüşlerden yola çıkarak Tekvîr sure-

42 Ebubekir İbn Serrâc, *el-Usûl fi’n-nahv* (Beirut: Müessesetü’r-risâle, 2/55-59).

43 İbn Serrâc, *el-Usûl fi’n-nahv*, 2/55-59.; Kaçar, “Arapça’da Meânî Açısından Atıf Edatları”, 169-172.

44 Bu iki kelime arasındaki ilişki bu çalışmadaki “Fiil Sigaları” başlığında incelenmiştir.

45 Ebü’l-Haccâc Mücâhid, *Tefsirü Mücâhid* (Mısır: Dârü’l-fikri’l-İslâmî, 1989), 708.

46 Ebu’l-Hasen Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîr Mukâtil b. Süleyman* (Beirut: Dârü ihyâi’t-turâs, 1423 h.), 4/602.

47 İsfahânî, *el-Müfredât Fî Garîbi’l-Kur’ân*, 712.

48 İbn Cerîr Taberî, *Câmiü’l-beyân an te’vîli âyi’l-Kur’ân* (Mekke: Dârü’t-terbiye ve’t-turâs, Ty.), 18/559.

sinde geçen gök hadisesinin İnfîtâr ve İnşikâk suresinden farklı olduğunu en azından daha sonra gerçekleşeceğini söyleyebiliriz.

İnşikâk suresindeki iki unsurdan semâyyla ilgili olanının (semanın yarılışı) sûra birinci defa üflenmesiyle gerçekleşecek olan yok oluşun bir parçası olduğu dile getirilebilir. el-Hâkka suresinde “Sûra bir defa üflendiğinde; Yeryüzü ve dağlar yerlerinden sökülüp birbirine bir defa çarptırılarak darmadağın edildiğinde; İşte o gün olacak olur. Gök yarılr (inşikâk), o gün (bütün) bunların düzeni çökmüştür.”⁴⁹ âyetlerinde sura üflenmesiyle inşikâk arasında bağlantı kurulduğu görülmektedir. Râzî âyette geçen “sûra üflenme” ifadesinin birinci defa olan üfleme olduğunu tekit ederken peşi sıra gelen olayların yok oluş sürecini tanımlamasından hareket eder.⁵⁰ İkinci hadisenin ise (yerin uzatılıp, içindekilerin çıkarılması) tekrar dirilişle güçlü alakası olsa da sura ikinci defa üflenmesinin öncesinden bahsettiğini söyleyebiliriz.

Kur’ân-ı Kerîm’de kıyamet sura üflenmesiyle başlayan bir süreci ifade etmektedir. Sura üflenmesi âyetlerde genelde haşrı anlatmaktadır.⁵¹ İki defa üflenmesi ise Zümer suresinde belirtilmekte ve birinci defa üflenince semâvâtta ve arzda bulunanların ölüşünü, ikinci defa üflenmesi ise kalkıp dirilmelerini ifade etmektedir.⁵²

İnfîtâr suresinde zikredilen dört hususun ilk üçünün (1. Göğün yarılması (infîtâr), 2. Yıldızların dağılması, 3. Denizlerin taşması) birinci sur ile alakalı olduğu, kabirlerin alt üst oluşunun ise sura ikinci defa üflenmesinin öncesinde olduğu anlaşılmaktadır. Kabirlerin alt-üst oluşu, İnşikâk suresinde geçen “yerin içindeki herşeyi boşaltması” ifadesiyle aynı hadiseyi anlattığı kaydedilebilir. Tekvîr suresinde geçen “nefislerin çiftleştirilmesi”ni ise yukarıdaki olayların sonrasında yeniden dirilişin bir safhası olarak tespit etmek mümkündür. Bu âyet Hz. Ömer’e sorulduğuna önce sükût etmiş sonra kişinin cennette veya cehennemde dengiyle bir araya geleceği hakkındaki bilgisini aktarmıştır.⁵³

Tekvîr suresinde geçen on iki olaydan ilk altısının yok oluşu içeren hadiseler olduğu dolayısıyla kıyametin kopuşuyla, son altı hadisenin ise yeniden dirilişle ilgili olduğu dile getirilmektedir.⁵⁴ Ancak ilk altı hadise (1. Güneşin dürülüp kararması, 2. Yıldızların dökülüp sönmesi, 3. Dağların yürütülmesi, 4. Doğuracak develerin başı boş bırakılması, 5. Yabani hayvanların toplanıp

49 el-Hâkka 69/13-16.

50 Râzî, *Mefâtiḥü'l-gayb*, 30/626.

51 el-Kehf 18/99; Tâhâ 20/102; Yâsin 36/51.

52 ez-Zümer 39/68.

53 Mücahid, *Tefsirü Mücâhid*, 707; Taberî, *Câmiü'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, 21/28.

54 Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/709; Güler, “Kur’ân’da Kozmik Kıyamet İle Hesap Gününün İç İçeliği ve Yoruma Etkisi”, 1492.

bir araya getirilmesi, 6. Denizlerin kaynatılması) içerisinde tekrar dirilişle alakalı olabilecek olaylar bulunmaktadır. Özellikle beşinci hadise yeniden dirilişin bir safhası gibi de görülebilir. “Yabanî hayvanların toplanıp bir araya getirilmesi” (حشرت) âyetinin tefsirinde Mâtürîdî (ö. 333/944) iki görüş olduğunu belirtir ancak bu görüşler arasında bir tercihte bulunmaz. Birincisi, bir araya getirilip yok edilmesi, ikincisi ise bir araya getirilerek tekrar diriltilmesi.⁵⁵ Birçok müfessirin âyetteki “bir araya getirilme” ifadesini yeniden dirilişle ilişkilendirmesinden yola çıkan Râzî şunları kaydeder: “Bil ki bu altı olay, evrenin bozuluş safhasında olabileceği gibi, kıyametten sonra da meydana gelebilir. Bu iki ihtimalden birisini önceleyebileceğimiz lafzî bir delalet bulunmamaktadır. Ancak son altı hadise kıyametten sonraki olaylardır.”⁵⁶

Râzî her ne kadar son altı olayın (7. Nefislerin birleştirilmesi, 8. Diri diri toprağa gömülen kıza neden öldürüldüğünün sorulması, 9. Defterlerin ortaya serilmesi, 10. Gökyüzünün (sema) sıyrılıp açılması, 11. Cehennem ateşinin harlatılması, 12. Cennetin yaklaştırılması) kıyametten sonra olacağını net bir şekilde ifade etmişse de 10. olayın kıyametin kopuşu ve dağılmayla alakalı olma ihtimali de kaydedilmelidir. Bununla beraber semanın sıyrılıp açılmasının yarılmasından farklı bir anlam içermesinden, insanlar tekrar diriltildikten sonra semanın aşikâr hale gelerek hesap gününün başlayacağından yola çıkarak bu âyetin hesap günüyle ilişkili olduğu düşüncesini tercih edebiliriz.

Üç surede “fe” (ف) atıf harfi çeşitli âyetlerde kullanılmaktadır. Bu harf kendisinden sonra gelen olayı öncesiyle bağlantılamakta ve ikincisinin birincisinden sonra meydana geldiğini bildirmektedir.⁵⁷

Tekvir suresinde iki ayrı konunun bulunduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi, kıyametin kopuşu ve yeniden diriliş sahneleriyle, ikincisi ise resulü tasdikle ilgilidir. Kıyamet sahnelerinin anlatımından hemen sonra “fe” (ف) bağlacıyla yemin edilmesinin, kıyametle ilgili resulün verdiği haberlerin doğruluğunu ifade ettiği söylenebilir. Ayrıca “fe” (ف) atfının iki konunun arasındaki bağlaç durumunda olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda yeniden diriliş gerçekleşince insanlar daha ilk anlarda peygamberlerin verdiği haberlerin gerçek olduğuna tanık olacaklardır.

Üç sure içerisinde “fe” (ف) harfinin kullanıldığı edebî açıdan dikkat çeken bir başka âyet de “Ey insan! Şüphe yok ki sen Rabbine yönelik çaba üstüne çaba göstermektesin; sonunda O’na varacaksın.”⁵⁸ ifadesidir. Âyetin “gökyü-

55 Ebû Mansûr Mâtürîdî, *Te’vilât Ehli’s-Sünne* (Beyrut: Dârü’l-kutubi’l-ilmîyye, 2005), 10/431.

56 Râzî, *Mefâti’hü’l-gayb*, 31/65.

57 Akdağ, *Arap Dilinde Edatlar*, 297.

58 el-İnşikâk 84/6.

zû parçalandığında” şartının cevabı olduğuna dair düşünceler olduğu daha önce ifade edilmişti. Âyette bağlaç olarak “ve” (و) kullanılmış olsaydı, yeni bir cümle olarak, “siz ona varacaksınız” şeklinde ikinci bir yargı içerecekti. “Sümme” (ثُمَّ) kullanılmış olsaydı, arada bir zaman aralığı olması icap edecekti ki âyetin anlamı açısından farklılaşma olacaktı. Bu durumda “fe” (ف) harfi belâgat açısından en uygun düşen harftir. Halbuki Allah’a kavuşmak ve likası için zaman aralığı bulunmaktadır. Buna rağmen “fe” (ف) atfının kullanılması çeşitli şekillerde yorumlanabilir. Bu bağlamda, Allah katında veya bir başka söylemle ahiretten dünyaya bakıldığında sanki bütün dünya ahvalinin gündüzden bir saatmişçesine görülmesi şeklinde düşünülebilir. Bu durumda “fe” (ف) bağlacı akıp giden bir sürecin devamı olarak okunabilir. Dil bilimciler buna binaen “fe” (ف) harfinde bir müddet zaman aralığı olabileceğini ancak bir sürecin devamlılığı açısından kullanılabilceğini belirtmişlerdir.⁵⁹

Sonra anlamındaki (ثُمَّ) ise kıyamet konularında İnfîtâr suresinde “Ceza gününü sana ne bildirebilir, sonra (ثُمَّ) ceza gününü sana ne bildirebilir?”⁶⁰ âyetinde bir yerde geçmektedir. Ceza günü genel olarak müfessirlerce hesap günü olarak tefsir edilmiştir.⁶¹

Bu ayetteki sonra (ثُمَّ) ifadesiyle aralarında zamansal farklılıklar bulunan birçok hadisenin vuku bulacağı ve tekrardan dolayı bunların büyüklüğünün kastedildiği söylenebilir. Âyetteki hitabın Hz. Peygamber’e olmasından hareket edilirse bütün insanların tahayyülünün fevkinde bir hadisenin oluşacağı da kaydedilebilir.

Bel (بَل) atf harfi, İnfîtâr suresinde “Hayır! Bilakis (بَل) siz hâlâ dini yalan sayıyorsunuz.”⁶² âyetinde bir yerde geçmektedir. “Ey İnsan! Seni kerîm olan Rabbine karşı aldatan ne oldu?” sorusunun akabinde -ki bu soruda bütün mümin-kâfir bütün insanlara bir hitap bulunmaktadır- bu atfın kullanılmasında bir olaydan daha önemli bir başka olaya geçiş bulunduğu kabul edilebilir. Belâgatta idrâb-ı intikâlî olarak adlandırılan bu üslup daha çok “bel” (بَل) harfiyle kullanılmaktadır.⁶³ Bu bağlamda âhiret gününü inkâr etmenin, Allah’ı ve resûlünü inkâr etmeyi içerdiği söylenebilir. Râzî, âyetteki “bel” (بَل) atfını idrâb-ı iptâlî⁶⁴ anlamında kabul ederek harfin öncesinde bir cümle

59 Akdağ, *Arap Dilinde Edatlar*, 297.

60 el-İnfîtâr 82/17-18.

61 Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîr Mukâtil b. Süleyman*, 4/614; Taberî, *Câmiü'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, 24/272.

62 el-İnfîtâr 82/9.

63 Mustafa Kayhan, “Kur’ân’da İdrâb Üslûbu”, *Tidsad* 12 (2017), 120.

64 “Bel” edatına, dönüş yapmak, vazgeçmek anlamında “idrâb edatı” da denilmektedir. Nitekim kendisinden önceki cümleden vazgeçilmiş ve edattan sonraki anlamın kastedilmiştir. Bkz. Akdağ, *Arap Dilinde Edatlar*, 148-150.

takdîri yapar.⁶⁵ Son tahlilde “dinin yalanlanması” ifadesi yukarıda zikredilen âhiret ahvalinin inkar edilmesiyle de yorumlanmaktadır.

1.3. Cer harfleri

İzâfet harfleri olarak da isimlendirilen cer harfleri (harf-i cer) kendisinden önceki fiilin anlamını kendisinden sonraki gelen isme aktarmaktadır.⁶⁶ Cümledeki anlamın netleştirilmesi için kullanılan cer harflerinin sayısı hakkında ihtilaf bulunsa da Birgivi (ö. 981/1573) ve bir çok dil bilimci yirmi olarak tespit eder.⁶⁷ Makalede incelenen üç surede kıyamet sahneleri doğrudan anlatılırken cer harfleri hiç yer almamakta, bununla beraber ilgili olaylarla bağlantılı olarak “ilâ” (إلى) ve “an” (عن) harflerinin kullanıldığı görülmektedir.

Cer harflerinin geniş bir anlam yelpazesi bulunmakla birlikte genel itibarıyla birincil anlamlarına ilişkin olarak “ilâ” (إلى) harfinin Türkçede yönelme hal eki olan “e-a”; “an” (عن) harfinin ise Türkçede ayrılma hal eki olan “den/dan” eklerinin karşılığı olduğu söylenebilir. Cer harflerinin bazıları anlamda derinlik sağlamak amacıyla birbiri yerine de kullanılabilir.⁶⁸

“İla” harf-i ceri, İnşikâk suresinde iki ayette geçmektedir. Birincisi Allah Teâlâ’ya mülâki olmayı içeren “Ey insan! Şüphe yok ki sen Rabbine yönelik çaba üstüne çaba göstermektesin; sonunda O’na varacaksın.”⁶⁹ âyetinde yer almaktadır. Burada harf-i cer intiha-i gaye anlamındadır. Bu ise insanın ahirette Rabbine kavuşuncaya kadar sürekli amel işleyeceğinin bir ifadesidir. İkinci ayette ise Rabbine mülâki olduktan sonra kitabını alıp ehline gidinceye kadar sürurunun devam edeceğinin bir ifadesidir.

“An” harfi İnşikâk suresinde kıyamet ahvalini de dahil edebileceğimiz uzun bir süreci ifade ederek mucâveze anlamında kullanılmıştır. Âyette “Siz halden hale geçeceksiniz.”⁷⁰ denilmekle bir şeyin sona erip bir başka şeyin başlaması kastedilmektedir. Bu ifade dünyadaki sürekli dönüşümü ihtiva ettiği gibi ahiret ahvalindeki dönüşümü de içermektedir. Ayetteki “an” harf-i ceri yerine sonra anlamındaki “ba`de” kelimesinin gelmeyişi, insanların başına gelecek olaylar arasında öncelik ve sonralığın net olmadığına bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Ayrıca “an” harf-i ceri oluşacak hadiseler arasında bir bağlantı ve nedensellik ilişkisinin kurulmasına da imkân tanımaktadır.

65 Râzî, *Mefâtihü'l-gayb*, 31/77.

66 Yusuf Karataş, “Arapça’da Cer Harflerinin Birbirinin Yerine Kullanımı Olgusu”, *Nüsha* 1/16 (2013), 110.

67 Tahsin Deliçay, “Harf-i Cerlerin Fiile Anlam Kazandırması: Kur’an-ı Kerim Örneği”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (BOZİFDER)* 2/2 (2012), 40.

68 Karataş, “Arapça’da Cer Harflerinin Birbirinin Yerine Kullanımı Olgusu”, 110.

69 el-İnşikâk 84/6.

70 el-İnşikâk 84/19.

2. FİİL SİĞALARI

Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan kıyametin kopuş sahnelerindeki anlatımlarda fiillerin genelde edilgen (mebnî li'l-mechûl) bir şekilde zikredilmesi dikkat çekicidir. Makalede konu edilen üç surenin de şart edatıyla başladığı akabinde edilgen bir fiil kullanıldığı görülmektedir.⁷¹ Söz gelimi Tekvîr suresinin ilk âyetinde “dürülmek, karartılmak” fiili zikredilmektedir. Âyetteki fiil etken fiil çatısıyla zikredilseydi “Allah güneşi dürdü, kararttı” şeklinde bir meal oluşması beklenirdi.

İlgili âyetlerde fiillerin edilgen (mebnî li'l-mechûl) bir çatıda zikredilmesinde birçok anlam tespit edilebilir. Bunların başında fâilin meçhul olması, vâki olacak hadisenin ön plana çıkarılması gösterilebilir. Nitekim fâil zikredilmiş olsaydı edebî açıdan olayı gerçekleştiren kişi veya sebepler daha görünür hale gelecek ve bu durum olayın büyüklüğünü kısmen perdeleyecekti. Âyetlerin mevcut şeklinin kıyametin kopuş hadiselerinin büyüklüğünü dinleyenlerin zihninde artırdığı söylenebilir. Bir başka açıdan âlemdeki her şeyin Allah Teâlâ'nın tasarrufunda olduğu düşünülünce, fâilin O'ndan başkası olmayacağı göz önünde bulundurularak fâilin zikredilmesine ihtiyaç duyulmadığı da kabul edilebilir.

İkinci bir hikmet olarak fâilin meçhul bırakılması insan psikolojisi açısından gerginlik ve korkunun artırılmasını doğurmaktadır. Bu durumda her ne kadar gerçek fâil Allah Teâlâ olsa da hadiseyi ortaya çıkaracak farklı etkenlerin olabileceği ortaya konulabilir. Tekvîr suresindeki ikinci âyette Arapça grameri açısından her ne kadar fiil malum kipiyle zikredilmişse de “inkedera” fiili “infeale” babında olmakla Türkçedeki anlamı itibarıyla edilgen anlamda tercüme edilebilmektedir. Aynı durum İnfîtâr ve İnşikâk suresindeki fiillerde de kendisini göstermektedir. Bu âyetlerde geçen Arapça gramerine göre mâlum fiillerin fâilinin “cansız madde” olması bunların gerçek fâilinin Allah Teâlâ olduğuna bir işaret olarak kabul edilebilir. Bu husus İnşikâk suresindeki “Yer içindikileri atıp boşaldığında” âyetinde atmak ve boşalmak fiilleri için de geçerlidir.

Kıyamet anlatımlarında “denizlerin kaynatılması ve taşırılması” ifadesi Tekvîr ve İnfîtâr surelerinde ayrı fiillerle yer almaktadır. Denizlerle ilgili bu anlatım Tekvîr suresinde وإذا البحار فجرت şeklinde yer alırken İnfîtâr suresinde وإذا البحار سجرت şeklinde zikredilmektedir. Bu iki âyette şart edatı ve denizler kelimesi aynı şekilde yer alırken her ikisinde de tefîl babından meçhûl fiil kalıbının kullanılmış olması dikkat çekicidir. Bihâr (denizler) her iki fiil için nâib-i fâildir. Her iki olayda da aynı hadisenin farklı yönleri-

71 et-Tekvîr 81/1; el-İnfîtâr 82/1; el-İnşikâk 84/1.

nin anlatıldığı söylenebilir. Mücahid “tecsîr”in yakılmak anlamına geldiğini, “tefcîr”in ise taşmak manasında olduğunu söyler.⁷² Mukâtil ise iki kelimenin eş anlamlı olduğunu savunmuştur.⁷³ Tefsirlerde farklı görüşler bulunmakla birlikte bu kelimeler arasında ince bir farklılık olduğu söylenebilir.⁷⁴ Âyetlerin siyâkı düşünülerek aradaki fark ortaya konulmaya çalışıldığında; Tekvîr suresindeki kelimelerin birleşme üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Örnek olarak tekvir-i şems, inkidâr, vuhuşların haşrı, tes’îr-i cahim ve izlâf-ı cennet, tümüyle yakınlaşma ve bir araya gelme fiillerinden oluşmakta ve ayrılma ve dağılmadan bahsedilmemektedir. İnfitâr suresinde ise kelimeler ayrışma üzerine yoğunlaşmaktadır. İnfirât-ı sema yani parçalanmadan başlayarak, intisâr-ı kevâkib yani dağılması ve aynı şekilde denizlerin inficârı da bu sadette olmalıdır. En sonunda ise kabirlerin çıkarılması yer almaktadır. Bu açıdan bakınca anlam farklılığı net bir şekilde görülmekte ve tescir ve tefcir arasındaki fark daha belirgin hale gelmektedir. Bu durum dikkate alındığında tescîrin ayrışmayı çağrıştıran yanmak anlamı taşıdığı tercih edilebilir.

Tescîr, lugatta yakmak ve doldurmak anlamlarını taşımaktadır.⁷⁵ Her iki anlamın da âyet açısından uygun olduğu görülmektedir. Denizler arasında farklılığın kalkarak hepsinin birleşmesi ve yakılması mümkündür.

İnfitâr ve inşikâk fiillerinin eş anlamlı olduğu dile getirilmektedir. Ancak bu iki kelimenin başka bir surede bir âyette zikredilmesi sebebiyle aralarında bir farklılık olması gerektiği söylenebilir.⁷⁶ İsfahânî, infitâr fiilinin uzunlaşmasına yarılmalarda kullanıldığını, inşikâkın ise ortadan ikiye ayrılma gibi iki parçaya bölünme anlamını içerdiğini belirtir.⁷⁷ Son tahlilde infitâr ve inşikâk evrendeki düzenin bozulmasını gösteren iki ayrı âyettir. Bu iki kelime arasında umum-husus (bütün-parça) ilişkisi olduğu söylenebilir.

Sonuç

Kur’ân-ı Kerîm’de kıyametin kopuş sahneleriyle yeniden diriliş hadiselerinin iç içe aktarıldığı görülmektedir. Aynı durum birisi kıyametin kopuşunu diğeri tekrar dirilişi sağlayacak olan iki defa sura üflenmesiyle ilgili âyetlerde de görülmektedir. Saat kavramıyla da ifade edilen sura birinci defa üflenmesi kıyametin kopuş hadiselerini ortaya çıkaracakken, ikinci defa üflenmesiyle yeniden diriliş ve hesap günü gelecektir.

72 Mücahid, *Tefsîrü Mücâhid*, 707.

73 Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîr Mukâtil b. Süleyman*, 4/601.

74 Taberî, *Câmiü’l-beyân an te’vîli âyi’l-Kur’ân*, 24/242, 24/268.

75 Ebü’l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab* (Kahire: Dâ-rü’l-maârif, 1981), 23/1942.

76 Meryem 19/90.

77 İsfahânî, *el-Müfredât Fî Garîbi’l-Kur’ân*, 459, 640.

Tekvîr, İnfîtâr ve İnşikâk sureleri benzer içerikleriyle birbirini tamamlar bir nitelik arz etmektedir. Mekkî olan bu üç surenin hem Kur'ân-ı Kerîm'deki sıralaması hem de nüzul açısından ilki Tekvîr, ikincisi İnfîtâr ve üçüncüsü ise İnşikâk sureleridir. Surelerin her birinin "olduğunda" anlamına da gelen "izâ" (إِذَا) şart/gelecek zaman edatıyla başlaması ve içeriğinde birden çok defa bu edatın tekrarlanması edebî açıdan dikkat çekicidir. Bu edatın kullanıldığı âyetlerin mealinde "se/sa" şeklinde şart içerikli bir tercüme yerine "olduğunda" kelimesiyle çevrilmesinin daha doğru olacağı teklif edilebilir.

Tekvîr suresinde on iki, İnfîtâr suresinde dört, İnşikâk suresinde ise iki adet şart edatı bulunduğu görülmektedir. Tekvîr ve İnfîtâr surelerindeki şart edatlarının cevabı bilinmekle birlikte, İnşikâk suresinde geçen şart edatlarının cevabı hususunda ihtilaf bulunmaktadır. Lugavî olarak net bir sonuca varamasak da "kitabın sağdan veya arkadan verilme durumu"nu içeren âyetin diğer iki suredeki cevab-ı şartla uyum içerisinde olması sebebiyle bu durumun takdiri olarak cevab-ı şart olduğu dile getirilebilir.

İlgili surelerde ve Kur'an'ın genelinde "vav" (و) harfinin en çok kullanılan atıf harfi olduğu anlaşılmaktadır. Bu harfin sıralama bildirmemesi sebebiyle kıyamet sahnelerini bildiren âyetlerden hangisinin diğerinden önce olacağı hususu net değildir. Bununla beraber kıyametin kopuş hadiselerini, diriliş olaylarından mantıksal bir çıkarımla ayırmak mümkündür.

Tekvîr suresinde on iki hadise (1. Güneşin dürülüp kararması, 2. Yıldızların dökülüp sönmesi, 3. Dağların yürütülmesi, 4. Doğuracak develerin başı boş bırakılması, 5. Yabani hayvanların toplanıp bir araya getirilmesi, 6. Denizlerin kaynatılması, 7. Nefislerin birleştirilmesi, 8. Diri diri toprağa gömülen kıza neden öldürüldüğünün sorulması, 9. Defterlerin ortaya serilmesi, 10. Gökyüzünün sıyrılıp açılması, 11. Cehennem ateşinin harlatılması, 12. Cennetin yaklaştırılması) zikredilmektedir. Bunlardan ilk altısının kıyametin kopuşuyla, son altısının ise sura ikinci defa üflendikten sonraki hadiselerle ilişkili olduğu birçokları tarafından dile getirilmektedir. Son altı hadisenin sura ikinci defa üflendikten sonraki olaylarla ilişkili olduğu tercih edilmekle birlikte beşinci olayın yine tekrar dirilişle alakalı olabileceği kaydedilmelidir.

İnfîtâr ve İnşikâk surelerinde geçen altı hadisenin ise (İnfîtâr suresi: 1. Gökyüzünün yarılması (infîtâr), 2. Yıldızların dağılması, 3. Denizlerin taşması 4. Kabirlerin alt-üst olması; İnşikâk suresi: 1- Göğün parçalanması (inşikâk) ki bu kıyametin kopuş sahnesiyle, 2- Yerin uzatılıp içindekilerin atılıp boşaltılması) tümüyle sura birinci defa üflenmesiyle ikinci kez üflenmesi arasındaki hadiseler olduğu anlaşılmaktadır.

Kıyamet sahneleri anlatılırken sadece mazi fiil kullanılması kayda değer bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Arapça açısından fiillerin birçoğunun, Türkçe meallere göre ise tümünün sadece edilgen çatıda bulunmasının cereyan edecek hadiselerin ürpertici yönünü artırdığı kaydedilebilir.

Kıyamet konusunda Tekvîr suresinde zikredilen kelimelerin birleşme/bir araya gelme anlamı ihtiva ettiği, İnfîtâr suresinde geçen kelimelerin ise ayrışma/dağılma manası içerdiği anlaşılmaktadır. Son olarak İnfîtâr ve İnşikâk kelimelerinin birbirine yakın anlamda olsalar da aynı hadisenin farklı yönlerini ifade ettikleri söylenebilir.

Kaynakça

- Akdağ, Hasan. *Arap Dilinde Edatlar*. Konya: Tekin Kitabevi, 1999.
- Altın, Mehmet. "Kur'an'ın Beyânî İ'câzı Bağlamında Hurûf-ı Mukattaa". *Amasya İlahiyat Dergisi* 16 (2021), 301-335.
- Arslan, Sinan. *Kur'an'da kıyametin kopma ânının tasviri -Tekvir Suresi örneği-*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Aşçıoğlu, Osman. "Arap Dilinde Şart Kipi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (1992), 189-200.
- Aydın, Hüseyin. "Meydan Okumaları Bakımından Kur'an Mucizesi". *Kelam Araştırmaları Dergisi* 8/1 (2010), 45-76.
- Bâkıllânî, Ebû Bekr Muhammed b Tayyib b Muhammed. *İ'câzü'l-Kur'an*. Mısır: Dârü'l-maârif, 1997.
- Biçer, Ramazan. "İtikadî Konular Halka Nasıl Sunulmalı". *Kelam Araştırmaları Dergisi* (2011/2), 1-18.
- Çakır, Numan. "Kur'an'da Kıyamet İsimleri". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (2018), 9-53.
- Deliçay, Tahsin. "Harf-i Cerlerin Fiile Anlam Kazandırması: Kur'an-ı Kerim Örneği". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (BOZİFDER)* 2/2 (2012), 37-61.
- Erdemci, Cemaleddin. "Kelâm İlminde Akıl ve Nakil Etkinliği Problemi". *Kelâm İlminin Yeniden İnşasında Geleneğin Yeri*. 329-344. Fırat Üniversitesi, 2004.
- Evcı, Ömer. *Kıyamet Suresi Bağlamında Kıyamet ve Ölüm Sahneleri*. Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Gökçe, Mehmet Cüneyt. "Şemseddin es-Semerkindî'nin Sem'iyât Konularına Bakışı". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)* 8/1 (2021), 191-204.
- Güler, Nurdane. "Kur'an'da Kozmik Kıyamet İle Hesap Gününün İç İçeliği ve Yoruma Etkisi". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 24/3 (2020), 1475-1496.
- Habenneke el-Meydânî, Abdurrahman. *el-Belâgatü'l-Arabiyye*. Beyrut: Dârü'l-kalem, 1996.
- Heysemî, Nureddin Ebü'l-Hasen. *Mecmaü'z-zevâid ve menbâü'l-fevâid*. 10 Kahire: Meketebü'l-kudsî, 1994.
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir. *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*. 30 Tunus: ed-Dârü't-Tunusiyye li'n-neşr, 1984.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem. *Lisânü'l-Arab*. Kahire: Dârü'l-maârif, 1981.
- İbn Serrâc, Ebubekir. *el-Usûl fi'n-nahv*. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, İsfahânî, Râgıb. *el-Müfredât Fî Garîbi'l-Kur'an*. Beyrut: Dârü'l-kalem, h. 1412.
- Kaçar, Halil İbrahim. "Arapça'da Meânî Açısından Atıf Edatları". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2012), 163-191.
- Karataş, Yusuf. "Arapça'da Cer Harflerinin Birbirinin Yerine Kullanımı Olgusu". *Nüsha* 1/16 (2013), 109-140.
- Kayhan, Mustafa. "Kur'an'da İdrâb Üslûbu". *Tidsad* 12 (2017), 116-146.
- Keskin, Mustafa. "Şart Anlamındaki لاء ve لاء nin Arap Dili ve Belagati Açısından Değerlendirilmesi: Bazı Ayetler Örneğinde". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/2 (2019), 525-538.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Te'vilât Ehlî's-Sünne*. Beyrut: Dârü'l-kutubi'l-ilmîyye, 2005.

- Mukâtil b. Süleyman, Ebu'l-Hasen. *Tefsîr Mukâtil b. Süleyman*. Beyrut: Dârü ih-yâi't-turâs, 1423 h.
- Mücahid, Ebü'l-Haccâc. *Tefsirü Mücâhid*. Mısır: Dârü'l-fikri'l-İslâmî, 1989.
- Râzî, Fahreddîn. *Mefâtihi'l-gayb*. Beyrut: Dârü ihyâi't-turâsi'l-arabî, 1420 h.
- Taberî, İbn Cerîr. *Câmiü'l-beyân an te'vili âyi'l-Kur'ân*. Mekke: Dârü't-terbiye ve't-turâs, Ty.
- Tuncer, Faruk. *El-Hakka Suresi Tefsiri Denemesi ve Bu Suredeki Kıyamet Sahneleri*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1991.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "İ`câzü'l-Kur'ân". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 21/403-406. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 2000.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf*. Beyrut: Dârü'l-kutubi'l-Arabî, 1407 h.